

**ОСОБЛИВОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Н.М. ЛАВРИНЕНКО, Р.П. КАЙДАШЕВ

Починаючи з 1996 року всі кошти, що виділяються державою для сільського господарства, проходять через органи Державного казначейства України.

Вперше в Законі України «Про Державний бюджет на 1996 рік» передбачалося, що фінансування держзамовлення по закупівлі зерна державою буде здійснюватися через органи Державного казначейства України.

Порядок формування обсягів і виконання закупівлі сільського-сподарської продукції та продовольства за державним замовленням у 1996 році, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.1996р. №323 (п. 7) передбачалося, що фінансування закупівлі за державним замовленням продовольчого зерна, сортового насіння здійснювалося шляхом надання бюджетної позички заготівельним підприємствам Мінсільгосппроду, а елітного насіння зернових культур відповідно науково-дослідним установам через органи Мінфіну на місцях у порядку, визначеному Мінфіном і Мінсільгосппродом та Українською академією аграрних наук.

Грошові аванси надавалися товаровиробникам для придбання матеріально-технічних ресурсів, на інші витрати, пов'язані з виробництвом продовольчого зерна, сортового та елітного насіння шляхом перерахування на спеціальний рахунок «Урожай-96», відкритий в установах банку відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 14.08.1995р. №652, згідно з договорами, або для оплати рахунків сільськогосподарських товаровиробників на придбання матеріально-технічних ресурсів.

Враховуючи, що введений порядок передбачав декілька варіантів надання грошових авансів, на території Херсонської області було прийнято рішення проводити оплату рахунків сільгоспвиробників і була розроблена схема розподілу бюджетних коштів, виділених для фінансування державного замовлення на 1996 рік в системі АПК Херсонської області. Схема була затверджена головою облдержадміністрації.

Цією схемою було передбачено, які служби по яким питанням готують проект розподілу. При цьому передбачалося, що проект бюджетної позички по грошових коштах готує облсільгосппродуправління, по техніці, обладнанню та пально-мастильних матеріалах

– облсільгосппродуправління разом з об'єднанням «Облагропостач», по мінеральним добривам та засобах захисту рослин – облсільгосппродуправління разом з об'єднанням «Облхім», по насінню – облсільгосппродуправління разом з об'єднанням «Елеваторзернопром»

Проекти розподілу обов'язково підписувалися керівниками відповідних організацій та підрозділів, а по грошових коштах – узгоджувалися з обласним управлінням Державного казначейства.

Після затвердження проектів розподіл виділених коштів направлявся для виконання і контролю:

- безпосередньому виконавцю;
- територіальним відділенням Державного казначейства України;
- обласному та районним управлінням сільського господарства;
- об'єднанню і хлібоприймальним підприємствам «Елеваторзернопром».

Аналогічно розподілялася бюджетна позичка і в районах.

Грошові кошти, які надходили районному відділенню Державного казначейства, перераховувалися ним за дорученням сільгоспвиробників – виконавців державного замовлення постачальникам матеріальних ресурсів та на інші цілі, передбачені Порядком надання бюджетної позички під державне замовлення у 1996 році.

Бюджетні кошти та матеріально-технічні ресурси під держзамовлення виділялися тільки тим сільгосптоваровиробникам, що уклали договори контракту на поставку сільськогосподарської продукції державі і гарантували виконання замовлення 1996 року. Крім того, враховувалась заборгованість сільгосптоваровиробників по одержаних бюджетних позичках під державне замовлення у 1994-1995 роках, термін погашення яких був перенесений на 1996 рік.

Схема розподілу державної позички розповсюджувалася тільки на кошти державного замовлення. Під фінансування регіонального контракту затверджувалася своя схема розподілу виділяємих коштів. Регіональний контракт фінансувався з місцевих, а не державних ресурсів, грошові аванси надходили з фінансового управління.

До 5 липня 1996 року сільгосптоваровиробникам надавалися аванси у розмірі 60% від суми заключного договору, як це передбачалося Постановою Кабінету Міністрів України.

До 01.08.1996 року органи казначейства передавали підприємствам «Елеваторзернопрому» данні в розрізі кожного сільгоспвиробника – на яку суму укладено договір, скільки отримано гро-

шових авансів. Підприємства «Елеваторзернопрому» приймали вказані суми на облік і проведення остаточних розрахунків та погашення наданої бюджетної позички провадилося саме через підприємства «Елеваторзернопрому».

Введення оплати рахунків давало змогу забезпечувати щоденний попередній контроль за використанням бюджетних коштів та своєчасно впливати на цільове їх використання.

Порядком надання бюджетної позички чітко пояснювалося, на які цілі вона повинна використовуватися. Порядок надання і повернення бюджетної позички на закупівлю продовольчого зерна, елітного і сортового насіння за державним замовленням 1996 року затверджено спільним наказом Міністерства фінансів України та Міністерством сільського господарства та продовольства України від 11.04.1996 року №72/113, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04.06.1996 р. №265/1290.

Поставки матеріально-технічних ресурсів постачальницькими організаціями товаровиробникам – виконавцям державного замовлення в рахунок авансів провадилися за попереднім письмовим погодженням із заготівельними підприємствами. Останні разом з постачальницько-збутовими організаціями за письмовим погодженням з інспекціями заготівель і якості сільськогосподарської продукції провадили відділення Державного казначейства України в районах реєстри про обсяги укладених договорів, розміри належних авансів у межах наявних коштів, а також дані про постачені товаровиробникам у рахунок авансів матеріально-технічні ресурси (міндобрива, засоби захисту рослин, насіння, техніку, тощо).

Відділення Державного казначейства України в районах на підставі укладених договорів на поставку зерна, елітного та сортового насіння за державним замовленням та договорами про надання бюджетної позички оплачували рахунки сільськогосподарських товаровиробників та елітно-насінницьких господарств на придбання матеріально-технічних ресурсів (пально-мастильних матеріалів, насіння зернових культур, міндобрив, засобів захисту рослин, запасних частин та інших матеріальних ресурсів, пов'язаних з виробництвом зерна) та оплату ремонтним підприємств на підставі поданих ними документів (договорів на постачання матеріально-технічних ресурсів, рахунків-фактур, товарно-транспортних накладних, та інші).

У договорах на постачання матеріально-технічних ресурсів передбачалося, що, у разі невиконання або несвоєчасного виконання постачальником взятих на себе зобов'язань, за поданням товаровиробників відділення Державного казначейства в районах мали право у безспірному порядку стягувати вартість недопостав-

лених матеріально-технічних ресурсів, оплачених за рахунок бюджетною позички, а також пеню в розмірах, встановлених чинним законодавством.

На вимогу товаровиробника на спеціальний рахунок «Урожай-96», відкритий в установах банків відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 14.08.1995р. №652, могли перераховуватися грошові аванси на оплату праці з нарахуваннями та інші витрати, пов'язані з виробництвом зерна, включаючи погашення позичок банку (Українського державного фонду підтримки селянських (фермерських) господарств) на придбання матеріальних ресурсів під урожай 1996 року, на підставі документів, що підтверджували ці витрати.

На території Херсонської області кошти на спецрахунки перераховуються лише у випадках, коли управління сільського господарства підтверджували, що дане господарство повністю забезпечено паливно-мастильними матеріалами, міндобривами тощо, і тому йому можна перерахувати кошти на заробітну плату.

Щонеділі, по четвергам, управління Держказнаєйства в області надавало данні облсільгосппродуправлінню та заступнику голови облдержадміністрації по сільському господарству про напрямки використання виділених кредитів. У разі виявлення фактів сумнівних видатків, узгоджували це питання з облсільгосппродуправлінням (наприклад, придбання одним із господарств Н. Сірогозького району деревообробного станка тощо).

Враховуючи, що основне придбання матеріально – технічних ресурсів забезпечувалось через організації області, кожні 10 днів контролювалося питання своєчасності поставки і в разі непоставки пред'являлися вимоги до постачальників. Таким чином було виявлено, що Партизанський міжрайагропостач перерахував 360 тис. грн за паливно-мастильні матеріали в м. Київ ООО Алекс и К, які не забезпечили своєчасну поставку бензину району. Матеріали на цього постачальника були передані в СБУ Херсонської області, а також в обласну прокуратуру, після чого, із значним відставанням від строків, почалася поставка паливно-мастильних матеріалів підприємствам району.

Саме жорсткий контроль за оплатою рахунків дозволив своєчасно виявляти факти несвоечасної поставки паливно-мастильних матеріалів і приймати заходи по забезпеченню цільового використання бюджетних коштів.

Органи Держказначейства України укладали з заготівельними організаціями договори про надання бюджетної позички для остаточних розрахунків за зерно, закуплене за держзамовленням 1996

року. В цих договорах передбачалося: мета надання бюджетної позички, її сума, терміни повернення та санкції за порушення умов договору. Крім того, дозволялося укладати з товаровиробниками договори застави на суму одержаного авансу.

Передбачалося, що зобов'язання за договором вважалися виконаними при умові повної поставки за держзамовленням ресурсів зерна в кількості, що відповідає сумі наданої позички, та повернення в Державний бюджет України наданої бюджетної позички в міру реалізації продукції, але не пізніше 1 вересня 1997 року, або закладення до державного резерву зерна в кількості, що відповідає сумі наданої позички, за письмовим підтвердженням Держкомрезерву.

Непроавансована частина зерна за державним замовленням підлягала обов'язковій поставці до державних ресурсів до 1 грудня 1996 року та прийняттю на відповідальне зберігання заготівельними підприємствами.

Перерахування бюджетної позички для остаточних розрахунків за зерно в рахунок державного замовлення здійснювалося Міністерством України через територіальні органи Держказначейства за розподілом Мінсільгосппроду України.

Розподіл коштів для остаточних розрахунків по районах проводився облсільгосппродуправлінням разом з виробничими об'єднаннями елеваторної та зернопереробної промисловості, управлінням Державного казначейства України і затверджувався першим заступником голови облдержадміністрації, після чого доводився до підвідомчих організацій за підпорядкованістю.

Відділення Державного казначейства України в районах перераховували кошти для проведення остаточних розрахунків за закуплене зерно на розрахункові, а частіше – на спеціальні рахунки «Урожай-96» сільськогосподарських товаровиробників на підставі розрахунків, поданих заготівельними підприємствами.

Зерно, яке надійшло в рахунок державного замовлення, зарховувалося до державних ресурсів після оплати його вартості товаровиробнику.

Передбачалося, що, якщо держава не розрахується за зерно до 01.01.1997 року, товаровиробники мають право самостійно його реалізувати. Фактично термін розрахунків держави за здане зерно було продовжено. Витрати на транспортування та зберігання продукції, що реалізується в державні ресурси, провадилися за рахунок заготівельника. Витрати на зберігання продукції, що реалізувалося іншим споживачам, підлягали відшкодуванню її власником. Витрати заготівельних підприємств по доведенню зерна до базових кондицій мали відшкодуватися товаровиробником.

За відсутності у товаровиробника в зв'язку з несприятливими умовами продовольчого зерна, елітного і сортового насіння, необхідного для поставки за державним замовленням, розрахунки за отримані бюджетні позички 1996 року провадилися з дозволу Кабінету Міністрів України зерном інших культур в еквівалентній кількості за цінами, згідно з яким здійснювалося авансування. Кабінет Міністрів України дозволив здачу за держзамовленням зерна 4 та 5 класів, яке відноситься до зернофуражного, а не продовольчого зерна.

Існують випадки міжобласного і внутрішньообласного переміщення зерна та продуктів його переробки. При цьому, в разі внутрішньосистемного переміщення зерна з одного підприємства на інше, одночасно передається заборгованість по бюджетній позичці, виходячи з його облікової вартості, а при переміщенні продуктів його переробки (борошно, крупи) – за затвердженими в установленому порядку нормативами повернення заготівельними підприємствами бюджетної позички. При міжобласних переміщеннях зерна та продуктів його переробки заборгованість по бюджетній позичці передається шляхом складання актів прийому-передачі між виробничими об'єднаннями елеваторної та зернопереробної промисловості за погодженням з відповідальними управліннями Державного казначейства.

Зазначені акти складаються на підставі реєстру актів передачі зерна та продуктів його переробки підприємствами-постачальниками та підприємствами-одержувачами.

Виробничі об'єднання елеваторної і зернопереробної промисловості, управління Державного казначейства в областях, які отримали зерно або продукти його переробки, в семиденний термін оформляють акт прийому-передачі заборгованості по бюджетній позичці. Примірники акту надаються в область постачальника і надсилаються Мінфіну України для внесення змін у розміри заборгованості по бюджетній позичці областей.

В 1996 році на прохання облдержадміністрації, все зерно, здане за держзамовленням, використовувалось на потреби області.

Нормативи повернення бюджетної позички заготівельними підприємствами та елітно-насінницькими господарствами в грошовому виразі встановлювалися на 1 тону відповідного виду та сорту реалізованої продукції і повинні були забезпечувати повне її повернення.

При цьому, зазначені нормативи встановлювалися окремо на зерно та продукцію із зерна урожаю 1994 – 1996 років з урахуванням цін та джерел придбання і виходів продукції.

Заготівельні і переробні підприємства для попередньої оплати зерна та продуктів його переробки повинні виписувати два рахунки: один для зарахування виручки на рахунковий рахунок заготівельного та переробного підприємства, а другий – щодо повернення бюджетної позички виходячи із затверджених нормативів, для зарахування в доход Державного бюджету України за місцем знаходження підприємства.

В такому ж порядку здійснюється повернення бюджетної позички (авансів) елітно- насінницькими господарствами.

При перевірці правильності повернення бюджетної позички на Херсонському елеваторі виявилися розбіжності між працівниками казначейства і елеватора по питанню, як правильно враховувати повернення бюджетної позички по рокам. Ситуація склалася наступляча. Для виробництва муки бралася зерно різних років, а бюджетна позичка з виробленої муки погашалася лише за один рік, в даному випадку, за 1994 рік. Працівники казначейства ж вважали, що в цьому випадку необхідно погасити бюджетну позичку за всі роки, зерно за які бралася для виробництва муки, пропорційно загальній кількості закладеного зерна.

Крім того, склалася ситуація, коли за нормативними документами Держави, відпуск муки хлібопекарним підприємства необхідно здійснювати без передоплати з урахуванням того, що оплата надійде через 7 – 10 днів. Аналогічні зміни не вносилися в порядок надання і використання бюджетної позички, але враховуючи побажання облдержадміністрації, органи казначейства при щомісячних перевірках підприємств ДАК «Хліб України» враховували специфіку їх розрахунків з хлібопекарними підприємствами і не вимагали передоплати по цій категорії покупців. Але елеватори фактично порушували порядок, не виписували два платіжних доручення, повністю зараховували кошти на свої рахунки, несвоєчасно розраховуючись з бюджетом по погашенню бюджетної позички. Ці питання гостро стоять кожного місяця, бо до 5 числа місяця, наступного за звітним, органи казначейства перевіряють організації ДАК «Хліб України» з цього питання до повного погашення бюджетної позики.

З урахуванням того, що органи казначейства утворилися в кінці 1995 року, вся робота з агропромисловим комплексом почалася з 1996 року. Питання погашення бюджетної позички 1994-1995 років залишалася в компетенції фінансових органів до 1997 року, коли Міністерство фінансів України прийняло рішення про передачу цих функцій органам казначейства.

Питання надання і повернення бюджетної позички на закупівлю продовольчого зерна, елітного і сортового насіння за державним замовленням 1997 року здійснювалось також через органи казначейства. Порядок надання і повернення позички, прийнятий на 1997 рік, суттєво не відрізнявся від того, який діяв у 1996 році. Специфікою 1997 року слід вважати те, що грошові аванси сільгоспвиробникам майже не надавалися, максимум авансів надавався товарно-матеріальними цінностями.

На території Херсонської області теж була специфіка проведення авансування сільгоспвиробників. Голова облдержадміністрації своїм розпорядженням зобов'язав підприємство «Облагропостач» забезпечити поставку господарствам області дизпалива, бензину і запчастин. По факту поставки «Облагропостач» подавав звітність обласному управлінню Державного казначейства України, яке, по отриманні грошових авансів на закупівлю зерна за Держзамовленням, виконувало доручення Голови облдержадміністрації, централізовано розраховуючись з облагропостачем за вже отримані господарствами цінності. Централізований розрахунок вівся по тим господарствам, які давали письмові доручення органам казначейства з цього питання. Територіальні відділення Державного казначейства в районах контролювали питання надходження і приходування оплачених цінностей. Введення такого порядку забезпечувало додатковий контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, що надходили для авансування товаровиробників. Остаточні розрахунки провадилися, як це було і в 1996 році, на підставі розрахунків підприємств ДАК «Хліб України». Слід зазначити, що на протязі 1997 року представництво ДАК «Хліб України» не погоджувалося, щоб розрахунки велися через органи казначейства, посилаючись на те, що Постановою Кабінету міністрів України від 04.. 02. 1997 року №124 «Про задоволення державних потреб у зерні у 1997 році» було сказано, що державні позички надаються представництву ДАК «Хліб України», тобто саме ці представництва мають вирішувати кому і як мають видаватися грошові надходження.

Порядок надання бюджетної позички на закупівлю продовольчого зерна і сортового насіння за державним замовленням 1997 року було затверджено спільним Наказом Міністерства сільського господарства і продовольства, Міністерства фінансів та Державної акціонерної компанії «Хліб України» від 04.03.1998р. №70/54/18.

Повернення бюджетної позички щомісячно контролюється при перевірці елеваторів представниками органів казначейства, як це

передбачено п. 64 «Порядку». При необхідності органи казначейства вживають заходи щодо примусового стягнення простроченої заборгованості згідно з чинним законодавством. Щомісячно органи Держказначейства звітують про підсумки роботи з цього питання перед Мінфіном, а також окремо – про суми пені та про примусове стягнення.

Враховуючи важливість своєчасного повернення бюджетної позички, внесені зміни в бюджетну класифікацію і в щоденному звіті органів казначейства Держказначейству за формою 412 Д окремо виділяється сума повернутої бюджетної позички.

Слід відмітити, що з 1 листопада 1997 року внесені зміни до статті 80 Кримінального кодексу України, де передбачена кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, про що доведено до відома всіх клієнтів органів казначейства.

Крім бюджетної позички, в 1997 році через органи казначейства надходили кошти для сільгоспвиробників для придбання техніки з розстрочкою сплати на 3 – 5 років. Ці постанови стосувалися питань придбання техніки у вітчизняних товаровиробників. Ця робота проводилася спільно з облсільгоспуправлінням і підприємством «Облагропостач». Кошти, що надходили на ці цілі з Головного управління Державного казначейства України, мали цільовий характер – у реєстрі вказувалося, для якого заводу і в якій сумі вони надходять.

Сільгоспвиробники області працювали з заводами-постачальниками Львова, Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда.

Через органи Державного казначейства України проходять взаємозаліки по відшкодуванню витрат сільгоспвиробникам по будівництву об'єктів соціальної сфери на селі. В 1998 році при проведенні взаємозаліків по відшкодуванню витрат 1997 року, Головне управління Державного казначейства України делегувало ці повноваження обласним управлінням Державного казначейства.

Існує специфіка проведення взаємозаліків по відшкодуванню витрат сільгоспвиробникам по будівництву об'єктів соціальної сфери на селі, яка полягає в тому, що сільгоспвиробник виступає одночасно в двох особах – як платник податків і як бюджетна організація, якій надходить фінансування із бюджету.

В 1997 році проведено взаємозаліків на 5,3 млн. грн., в 1998 році – на 31,4 млн. грн. по Херсонській області, Якщо сільгосптоваровиробник не мав заборгованості по платежам до бюджету, або сума відшкодувань була вище, ніж його заборгованість по податкам, дозволялося проводити взаємозалік за участю посередників. У 1998 році посередниками в основному виступали підприємства, що забезпечують поставку нафтопродуктів (нафтозавод, облагропос-

тач, концерн «Содружество», фірма «ЛІО» тощо), або ті підприємства, що забезпечували газо- та енергозабезпечення («Херсонгаз», «Херсонобленерго» тощо).

Законом України «Про Держаний бюджет України на 1998 рік» не передбачено виділення коштів під державне замовлення. Через органи казначейства йде погашення заборгованості по бюджетній позичці минулих років, починаючи з позичці, наданої у 1994 року. У 1997 році на рівні держави було зроблено централізований взаємозалік погашення бюджетної позички 1996 -1997 років, сума погашення якої по Херсонській області склала 20 млн. грн.

Незважаючи на відміну державного замовлення, держава приймає заходи для підтримки сільського господарства і всі ці міроприємства обслуговуються органами казначейства.

УДК 330.34.014.2:347.451.031

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Л.М.ГАЛАТ – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Споживач у будь-якій країні є центральною фігурою на ринку. Це твердження є незаперечним, адже вплив споживачів на економічну ситуацію в країні досить відчутний. Про це свідчить лише той факт, що у середньому близько 3/4 ВВП розвиненої держави становлять витрати громадян на придбання споживчих продуктів. Отже, можна впевнено стверджувати, що сучасна економіка – це економіка споживача.

В країнах, які досягли високого рівня економічного розвитку, захист споживацьких прав є однією з найголовніших турбот уряду вже протягом багатьох років. Для нашої молодшої держави ця проблема, в сучасних умовах економічного розвитку, стає надзвичайно гострою бо супроводжується різким зростанням комерційного ризику для споживача щодо дійсної якості товарів та послуг, їх безпеки для здоров'я. Цей ризик викликаний тим, що зараз в державі немає конкретної, науково обґрунтованої концепції і механізму захисту прав споживачів. Саме це і обумовлює актуальність даної проблеми.

Які ж фактори обумовлюють порушення прав споживачів в умовах сучасної економіки України?

Безумовно, більшість з них пов'язано з переходом від однієї моделі господарювання – адміністративно-командної, до іншої –